

Antifašistički spomenici u BiH

Autor Administrator
 Tuesday, 07 September 2010
 Zadnja Promjena Tuesday, 03 June 2014

Spomen park Vraca Sarajevo Spomen park Vraca, jedinstveni svjedok i simbol stradanja građana Sarajeva u II svjetskom ratu. Napravljen je u staroj austrougarskoj tvrđavi izgrađenoj u 19 vijeku. na obroncima planine Trebeviæ. U toku II svjetskog rata nacisti i njihove slugе su na Vracama napravili strašnu stratište gdje su vršili masovna strijeljanja i vješanja nevinih građana Sarajeva.

Na zidovima tvrđave, u pokušaju da ih spase od zaborava, građani Sarajeva su 1981. godine upisali imena 9091 svojih sugrađana koji su stradali kao žrtve fašističkog terora na brojnim stratištima i koncentracionim logorima samo zbog svog porijekla odnosno vjerske ili nacionalne pripadnosti. Među imenima na tužnom spisku nalaze se i imena 1100 najmlađih sugrađana. Prema dostupnim podacima u Sarajevu je u toku II svjetskog rata poginulo oko 12.000 njegovih građana (svaki sedmi stanovnik, ili blizu 15 % ukupne populacije). S obzirom da se većini od njih nepoznato mjesto ukopa upravo su Vraca bila jedino mjesto gdje su im njihovi najmiliji i ostali građani mogli odati počast.

U spomen parku Vraca su upisana imena i 2000 najmlađih sugrađana poginulih u borbi protiv fašizma, a na tom mjestu su sahranjeni i sarajevski borci antifašisti: Vladimir Perić Valter, Slavica Vajner Ćić, Slobodan Princip Seljo, Bane Ćurbać, Adem Buć, Mustafa Dovadžija, Radojka Lakić...

U toku posljednjeg rata Spomen park Vraca je pretrpio teška oštećenja, a poslije rata zbog nebrige vlasti koja nije učinila ništa na njegovoj sanaciji devastacija je nastavljena. Spomen park je postao mjesto gdje se okupljaju narkomani i koje je zbog vlastite sigurnosti bolje zaobilaziti. Posebno poniženje za žrtve predstavlja svakodnevno skidanje slova njihovih imena sa zidova tvrđave od strane sadašnjih turista koji posjećuju park.

U vremenu kada fašizam ponovo hara ovim prostorima građani Sarajeva bi trebali pokazati svoj antifašistički duh, dići svoj glas, zaustaviti devastaciju Spomen parka i zatražiti od nadležnih organa vlasti da izvrše njegovu temeljitu rekonstrukciju kako bi se ovom mjestu vratilo dostojanstvo koje zaslužuje, posebno uzimajući u obzir činjenicu da je Komisija za Očuvanje Nacionalnih Spomenika proglasila 2005. godine Spomen park Vraca Nacionalnim spomenikom pod zaštitom države. Treba napomenuti da je Spomen park Vraca podijeljen međuentitetskom linijom pa je ovo idealna prilika da obnova Spomen parka bude zajednička akcija građana i vlasti sa obje strane međuentitetske linije...

Pozivamo sve građane Sarajeva, sve antifašiste sa ovih prostora, NVO, udruženja građana, političke stranke, medije, da se uključe u ovu humanu i ljudsku aktivnost, da bi Spomen park Vraca svjedočio i budućim pokoljenjima o strašnoj patnji i herojskom otporu građana Sarajeva u II svjetskom ratu...

Sarajevo 8.9.2008. godine

Fildžan Vićka - BiH Internet mreža za promociju prijateljstva i tolerancije Facebook grupa "Spasimo i obnovimo Spomen park Vraca u Sarajevu" <http://www.facebook.com/group.php?gid=29784970754> Partizansko groblje Mostar

Mostarkama i Mostarcima, građanima Bosne i Hercegovine, prijateljima Mostara, lokalnim i državnim vlastitima i medijima, evropskim i svjetskim institucijama, stranim ambasadama i vladama koje pomažu obnovu spomenika, udruženjima antifašista, jevrejskim i demokratskim organizacijama diljem svijeta i svim ljudima dobre volje - obrađemo se sljedećim priopćenjem:

"Mi - Mostarci i Mostarke, u rodnome gradu i širom svijeta, se opet zgražavamo nad tihim i prećutnim uništenjem Partizanskog Spomen Groblja, vandaliziranju i prepuštenju zaboravu memorijala za one koji su život poklonili da bi mi imali kakav takav, ali sretan i bezbrižan život bez ratova od 1945. do 1992. godine. Teški napadi, zapuštenost, vandalizam i devastiranost počinju 1992. godine, a 2005. i 2008. godine je započeta obnova Partizanskog groblja. Financiranje je omogućeno od strane vlade Norveške, Nizozemske, Grada Mostara i Federacije BiH. Nažalost do današnjeg dana augusta/kolovoza 2010. godine se nije pristupilo ozbiljnom realiziranju obnove i oznaka grobova heroja, što je izazvalo i izaziva snažne reakcije javnosti, reakcije Mostaraca u gradu i širom svijeta.

Partizansko groblje je jedno od najljepših arhitektonskih zadržina velikog humaniste i tvorca Bogdana Bogdanovića na području Balkana. Na 6 terasa ovog memorijala spavaju heroji i sugrađani pripadnici svih etničkih grupa Mostara i BiH. Oni su bez obzira na politička uvjerenja ili porijeklo, poput mnogih u Evropi, dali svoj život u borbi protiv nacističke nemani drugog svjetskog rata. Ovi poginuli sugrađani, među kojima su mnoge mlade i hrabre žene Mostarke, Hercegovke, Bosanke - naše majke, su zaslužili da buduæa pokoljenja uče o tom trenutku prošlosti uz poštovanje žrtve protiv fašizma i da im se kao mrtvima konačno dozvoli vječni mir i slava.

Dižemo glas i udruženi smo, spremni da uradimo sve za zaštitu Partizanskog Spomen Groblja !!! Slobodarski

Mostar je iznjedrio slobodarske ljude i žene, građane planete, humaniste i demokrate, koji ne dozvoljavaju zaborav, brisanje i prepravljanje naše svijetle prošlosti.

Okupljeni da čuvamo sve što je naše, i nama sveto !

Primorani smo, nažalost, i u ovom stoljeću da branimo i čuvamo svoju prošlost i sadašnjost, svoj obraz pred sobom i svijetom, dajući pouku našoj djeci i budućim generacijama, čuvajući od zaborava, zapuštenosti i vandalskog animoziteta jedan od najljepših arhitektonskih simbola zajedničke borbe protiv fašizma na ovim prostorima - ponos Mostara i od 2006. Godine, naša spomenik BiH. Zato zahtijevamo da se konačno pristupi njegovoj obnovi i punoj zaštiti !!!!"

Mostarci, Mostarke i Prijatelji Mostara

Članovi grupe "Partizansko groblje Mostar - Help to preserve famous WW2 Memorial in Mostar" Facebook grupa "Partizansko groblje Mostar - Help to preserve famous WW2 Memorial in Mostar" <http://www.facebook.com/group.php?gid=147730451916207>

Vječna vatra U okviru proslave prve godišnjice oslobođenja Sarajeva 6. aprila 1946. godine na zgradi Zavoda za platni promet, podignuta je spomen ploča i upaljena vječna vatra. Uz prisustvo predsjednika Skupštine Narodne Republike BiH (NRBiH) Vojislava Kecmanovića Đede, predsjednika vlade NRBiH Rodoljuba Ćolakovića, predsjednika Gradskog narodnog odbora (GNO) Huseina Brkića, predstavnika JNA, predstavnika sovjetske Crvene Armije, svih prosvjetnih društava, te velikog broja građana, predstavnik omladine Dragutin Braco Kosovac upalio je urnu vječnog plamena koji će goriti pred zgradom SDK (Službe društvenog knjigovodstva). Događaj oslobođenja Sarajeva nije značio samo pobjedu nad fašizmom, nego je taj datum simbolično predstavljao početak izgradnje novog socijalističkog društva pod vodstvom komunista. Jedan od prvih anti-fašističkih spomenika u Sarajevu podignut u čast osloboditeljima grada 1945. godine, naglavna zajedničku borbu boraca narodnooslobodilačkog rata, Srba, Muslimana i Hrvata. Nije slučajno istaknuto zajedničko angažiranje bosanskohercegovačkih naroda u presudnim akcijama pobjede nad fašizmom. Time se naglasila integracija tri najbrojnija naroda za novo doba koje je započelo. U nabranju su izostavljeni "ostali", tj. narodnosti, (nacionalne manjine), na primjer Jevreji. Spomenik čini ploča postavljena nakon zatvaranja jednog od tri ulaza u zgradu SDK, a ispred ploče je postavljena Vječna vatra. Ovaj spomenik smješten u središtu grada postao je prepoznatljivim simbolom Sarajeva. Tekst ispisan u tri boje, plavoj, bijeloj i crvenoj, asocijacija je na boje jugoslavenske zastave. Tekst na spomeniku glasi: Hrabro i zajednički prolivenom krvlju boraca bosansko-hercegovačkih, hrvatskih, crnogorskih i srpskih brigada slavne Jugoslavenske armije, zajedničkim naporima i žrtvama sarajevskih rodoljuba Srba, Muslimana i Hrvata 6. aprila 1945. godine oslobođeno je Sarajevo glavni grad Narodne Republike Bosne i Hercegovine. Vječna slava i hvala palim junacima za oslobođenje Sarajeva i naše otadžbine. O prvoj godišnjici svog oslobođenja Zahvalno Sarajevo Zapaljeni plamen trebao je svjedočiti o borbi za slobodu i želju za stvaranjem novog društva. Vječna vatra u socijalističkom društvu postala je nezaobilazno mjesto u tradicionalnim evociranjima uspomena i kolektivnog sjećanja na završetak rata i posljednjim operacijama za oslobođenje grada 1945. godine. U vrijeme postavljanja ovog spomenika i ulica je dobila novi naziv po Josipu Brozu Titu. Za vrijeme rata ulica je nosila naziv dr. Ante Pavelića, a nakon oslobođenja, (odlukom od 20. 8. 1945.) ulici je najprije vraćeno staro ime Kralja Aleksandra, da bi na prvu godišnjicu oslobođenja Sarajeva 6. aprila 1946. dobila naziv po Josipu Brozu Titu. Partizanski spomenici imali su svoju važnost kroz cijelo vrijeme trajanja jugoslavenskog socijalizma jer su predstavljali važnu simboličku politiku koja je bila koherentni faktor oko kojeg se organizirala zajednička jugoslavenska memorijalna kultura. Danas nam ti spomenici više govore o onima ko ih je podigao, o njihovom nastojanju da daju svoju percepciju sjećanja na neki događaj, nego o samom događaju koji se obilježavao. Osamdesetih godina XX. stoljeća, ekonomski problemi, političko jačanje republika, pojava nacionalizma, posebno nakon Titove smrti postalo je svakodnevica jugoslavenskog društva. Transformacija Jugoslavije odražavala se na stanje u Bosni i Hercegovini, stoga su onda partizanski spomenici bili predmet posebne brige tadašnje vlasti. Neminovne promjene koje su uslijedile na raskršću i prelasku u postkomunističko doba u Jugoslaviji reflektirale su se i na promjene kolektivne memorije, pa se spomenici narodnooslobodilačke borbe, naše pred novim tumačenjem i revalorizacijom. Vječna vatra bilježi 1981. godinu kao važan datum. Upravo te godine, kao uvertira burnih zbivanja u devedesetim godinama u Jugoslaviji, u Sarajevu se prvi put razmisljalo o promjeni teksta na ovom spomeniku. Promjena teksta pokrenuta je nakon "otvorenog" nabranju jedinica koje su učestvovala u akciji oslobađanja Sarajeva. Nakon izlaska IV. toma edicije Sarajevo u revoluciji 1981. godine, članovi redakcije pokrenuli su pitanje izmjene teksta na spomeniku s prijedlogom da se unesu tačni podaci u nabranju jedinica koje su učestvovala u završnoj operaciji oslobođenja Sarajeva. Prijedlog teksta sačinjen je po sugestijama Nisima Albaharija. Usvojenom tekstu na Koordinacionom odboru za obilježavanje značajnih događaja i ličnosti grada trebao se dodati tekst koji je Tito uputio građanima Sarajeva 5. novembra 1945. godine, prilikom njegove posjete glavnom gradu NRBiH. Sjećanje na njegov govor održan sa balkona zgrade Narodne banke u geografskom središtu tadašnje Jugoslavije sa govorom o važnosti bratstva i jedinstva, trebao je naglasiti da će se i nakon njegove smrti razvoj i vrijednosti društva temeljiti na istim principima. Nakon što je pokrenuta akcija za promjenu sadržaja, definitivno je prečišćen tekst na sjednici Koordinacionog odbora za obilježavanje značajnih događaja i ličnosti Gradske konferencije SSRN-a. Prijedlog

teksta je glasilo: Hrabro i zajednički prolivenom krvlju boraca Drugog, Trećeg i Petog korpusa Jugoslavenske armije i Udarnih grupa narodnooslobodilačkog pokreta grada, 6. aprila 1945. godine oslobođeno je Sarajevo. Slava i hvala palim borcima oslobodiocima grada. Predviđeni tekst sa riječima koje je Tito uputio u prvom susretu sa građanima Sarajeva 5. novembra 1945. godine glasilo je: Bosna i Hercegovina je zaista u toku rata dala sve od sebe i to je mogla dati, dala je više nego što je bilo moguće dati materijalno za ovu veliku pobjedu koju danas narodi Jugoslavije uživaju i time omogućila da u miru izgrađuju svoju zemlju. Interesantno je kako je tek trideset i pet godina nakon što je podignut spomenik Vječna vatra primijenjena greška u nabranju jedinica. Iako je zvanični stav GK SSRN da je mijenjanje teksta na spomeniku ispravljanje materijalne greške, jer je potrebno da se tačno nabroje jedinice koje su učestvovala u oslobodilačkim borbama za Sarajevo, brisanje iz teksta Srba, Muslimana i Hrvata, te bosanskohercegovačkih, hrvatskih, crnogorskih i srpskih brigada iz ovog prijedloga možemo posmatrati kroz prizmu osamdesetih i pokušaj naglašavanja jugoslavenstva. Gotovo svi godišnji planovi rada na spomenicima NOR-a u osamdesetim godinama podrazumijevali su kao prioritet realizaciju novog teksta na spomeniku Vječne vatre, ali stari tekst je i dalje ostao. Tokom deset godina od ovog prijedloga i dalje se razmišljalo o mijenjanju teksta i ispravljanju grešaka, a zanimljivo je pratiti evoluciju i nijansiranje mijenjanja ne samo onih koji su sa više otklona gledali na ovaj spomenik, nego i drugačije promijenjanja samih učesnika NOP-a i aktivnih sudionika u pregovorima oko novog sadržaja, izgleda i teksta ovog spomenika, pa je tako novo idejno rješenje, projekat rekonstrukcije spomen-obilježja Vječna vatra i tekst usvojen u februaru 1990. godine na Komisiji za spomen-obilježavanje historijskih događaja i ličnosti, glasilo: Slava i hvala oslobodiocima grada i borcima narodnooslobodilačkog rata. O prvoj godišnjici oslobođenja Sarajeva. U ovom prijedlogu i dalje je predviđen tekst sa Titovim govorom, a uočljivo je da se umjesto nabranja jedinica koje su učestvovala u akcijama za oslobođenje Sarajeva ovaj put naglašava dosta široki pojam borci NOR-a. Ni ovaj prijedlog nije realiziran jer su novi događaji koji su uslijedili, prvi partijski izbori, pobjeda nacionalnih stranaka označili novi otklon prema partizanskim spomenicima. Raspad jugoslavenske zajednice označio je i traganje za novim kolektivnim identitetom, prvenstveno na nacionalnoj osnovi. Tako se partizanska spomenika baština našla pred potpuno novim tumačenjem, a na području Jugoslavije bilježi se zapuštanje i sknavljenje ovih spomenika. Nestankom Jugoslavije nije nestala samo država, nego je nestalo i njeno kolektivno pamćenje. Rat koji je uslijedio samo je ubzao proces zamjene jugoslavenske u neke druge kolektivne memorije. Zajednička prošlost, manifestirana u vrijeme pedeset godina komunizma, za stanovnike Jugoslavije postaje nebitna. Traga se za novim identitetima koji će biti vezivno tkivo samo za pojedine narode. U Bosni i Hercegovini se taj odnos prema partizanskom naslijeđu usložnjava u vrijeme ratnih događanja 1992-95. godine. Opsada Sarajeva i patnja njegovih stanovnika, označit će nove presudne događaje u historiji grada. Rat i život pod stalnom vatrom precrtao je memoriju Drugog svjetskog rata. Vječna vatra i drugi brojni spomenici bit će posmatrani iz novog ugla. Valorizacija Vječne vatre uslijedit će u ratnoj 1994. godini, kada Skupština grada Sarajeva na jednoj od svojih sjednica donosi rješenje o izmjeni postojećeg teksta. Prijedlog novog teksta nam govori da je predviđeno da Vječna vatra ostane spomenik sjećanja na oslobodiocima grada, bez preciziranja da li se misli samo na borce narodnooslobodilačkog rata 1941-1945. godine. Tako je prijedlog novog teksta glasilo: Braniocima i oslobodiocima grada Građani Sarajeva Tada je prvi put zabilježen prijedlog da se tekst napiše na bosanskom i engleskom jeziku. Ova odluka će biti osnova na kojoj će se kasnije, nakon završetka opsade prilikom planova rekonstrukcije fasade zgrade Zavoda za platni promet krajem 1999. i početkom 2000. godine, tražiti saglasnost od Komisije za spomen-obilježja za postavljanje izmijenjenog sadržaja spomenika. Predviđen je bio novi projekt, uklanjanje ulaza, te stavljanje dvije spomen-ploče sa novim natpisima. Uz dogovore sa SUBNOR-om, smatralo se da će novo obilježje biti adekvatnije. Predviđene dvije spomen-ploče predstavljale bi sjećanje ne samo na partizanske borce, nego i na branitelje 1992-95. godine. To bi značilo i potpuno novi sadržaj spomenika. Prva ploča predstavljala bi memoriju na partizanske borce sa tekstom: Oslobodiocima Sarajeva i borcima narodnooslobodilačke borbe 1941-1945. godine. Uz ovaj tekst predviđeno je obilježje petokrake. Važnost postavljanja simbola petokrake bilo je obrazloženje SUBNOR-a, kao znaka kojeg ne treba ideologizirati jer on simbolizira kosmopolitizam (pet kontinenata), a simbol je pobjede nad fašizmom Drugog svjetskog rata. Druga ploča predstavljala bi memoriju na branitelje grada iz posljednjeg rata sa tekstom: Braniocima Sarajeva 1992-1995. godine. Uz ovaj tekst bilo bi obilježje ljljana. U potpisu Građani Sarajeva. Izrada ploča sa ovakvim tekstovima zahtijevala je i novi projekt spomenika, ali još važnije, ona bi značila i potpuno novi sadržaj spomenika. Uz novi sadržaj predviđao se postupak sanacije i rekonstrukcije same zgrade nekadašnjeg Grand hotela iz 1892. godine, ispred koje je Vječna vatra, jer je zgrada u rangu spomenika graditeljstva. Uz rekonstrukciju fasade i postavljanje dvije spomen-ploče iza Vječne vatre, namjera je bila ovim spomenikom obilježiti sjećanje na sve one koji su se 1941-1945. ali i 1992-1995. godine borili za slobodu ovog grada. Iako je namjera bila sadržaju spomenika dati univerzalni značaj borbe protiv fašizma, ipak bi se promijenio smisao i sadržaj starog spomenika podignutog prije pedeset godina. Ovaj prijedlog nije realiziran, predviđena sanacija i rekonstrukcija spomen-obilježja Vječna vatra do danas nije doživjela realizaciju. Izgled i sadržaj teksta ovog spomenika ostao je nepromijenjen od 1946. godine. Ljudi koji su nakon posljednjeg rata došli u Sarajevo ovo spomen-obilježje su nazvali "guma koja gori" i "Plamen Vječne vatre nije bio uvijek upaljen. Tokom opsade Sarajeva plamen nije gorio, tako je za vrijeme užasnog razdoblja u historiji Sarajeva ovo obilježje bez plamena simboliziralo pokušaj gašenja života u gradu. Završetkom opsade, priča o plamenu Vječne vatre je aktuelizirana. U jeku usaglašavanja novog izgleda Vječne vatre, plamen na ovom spomeniku bio je ugašen zbog neplaćenih računa Sarajevogasu. Zahvaljujući pisanju dnevnog lista Oslobođenje i angažiranja načelnika Općine Centar Igara Gaona krajem 1998. godine, Općina Centar se obavezala platiti račune Sarajevogasu. Zbog ovog gesta, SUBNOR se zahvalio načelniku Gaonu novogodišnjom čestitkom za 1999. godinu: (...) Uz novogodišnju čestitku najtoplije zahvaljujemo Vama za vaš izuzetno veliki doprinos trajnom čuvanju plamena Vječne vatre - dragocijene uspomene partizana, ilegalaca i antifašista. Zna se da Vječna vatra daje

snagu i grije srca svima kojima je antifašizam oplemeniodu, sredio misli i osjeća je (...). Stoga stari i novi borci, ilegalci, svi koji su uz Vječnu vatru proživjeli djetinjstvo pozdravljaju Vas gospodine Igore (...). Od 2006. godine plamen na Vječnoj vatri briga je gradskih struktura tako da se računati za utrošak plina Sarajevogasu namiruju iz budžetskih sredstava Grada. Gradonačelnica Semiha Borovac i direktor Sarajevogasa Salih Selmanović potpisali su ugovor o plaćanju usluga za snabdijevanje gasom. Ovim ugovorom Gradska uprava se obavezala da će u narednom periodu poduzeti aktivnosti s ciljem sanacije oštećenja na bakarnom vijencu koji omogućava gorenje plamena. Tako je plamen na ovom spomeniku posvećen oslobodiocima i antifašistima grada dobio uvjete da stalno gori. Današnje strukture vlasti povodom obilježavanja bitnih datuma iz nedavne prošlosti grada organiziraju obilaskne spomen-obilježjima posvećene stradanjima građana 1992-95. godine, u koje je uključena i posjeta spomen-obilježju Vječne vatre. U njemu i današnje strukture vlasti prepoznaju antifašističke vrijednosti. Visoke političke delegacije, predstavnici gradskih vlasti, kantona, općine, boračka udruženja i drugi građani povodom praznika Dana nezavisnosti (1. marta), oslobođenja Sarajeva (6. aprila) ili dana općina obilaze ovaj spomenik i polažu cvijeće u znak sjećanja na sve one koji su tokom burne historije branili ovaj grad. Kao simbol univerzalne težnje za slobodom, Vječna vatra je valorizirana kao spomenik antifašizma. Novi pogled na sadržaj i simbolizam uslijedio je nakon što se ovaj spomenik više ne povezuje s dominantnom ideologijom socijalizma. Amra Ćusto Kolektivna memorija grada - Vječna vatra i Spomen-park Vraca Historijska traganja broj 1. Institut za historiju, 2008. godine